
Αισθανόμαστε όλες ορφανές...

Ο θάνατος της Σ. ντέ Μπωβουάρ μεγάλη απώλεια για το γυν. κίνημα

Της Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου

Χάσαμε μια αληθινά μεγάλη της εποχής μας. Μεγάλη στη διάνοια, μεγάλη στην καρδιά, μεγάλη στην πράξη ζωής.

Η Σιμόν ντε Μπωβουάρ εφοδιασμένη με θαυμαστά πνευματικά χαρίσματα — είχε και μερικές σπάνιες χαρακτηριστικές ιδιότητες. Η πιο σπουδαία, για μένα, είναι εκείνη που την ανάγκαζε να εξετάζει εξ αρχής κάθε πράξη της ζωής. Να εφευρίσκει τη ζωή. Να μην εφαρμόζει τον κανόνα συμπεριφοράς που έχει επιβάλει η κοινωνία σε κάθε βασική έκφανση της ζωής, πριν ερευνησει δύο πράγματα: τα βαθύτερα αίτια που δημιούργησαν αυτό τον κοινωνικό κανόνα: αν είναι και σήμερα δικαιολογημένο αυτά τα πρότυπα συμπεριφοράς να είναι καθοριστικά των πράξεών μας, της ζωής μας. Αν κατέληγε σε αρνητική απόκριση, δεν δίσταζε να εφαρμόσει στην πράξη αυτό που εκείνη έκρινε σωστό, αφηφώντας ειρωνικά σχόλια, επικρίσεις, δυσμενείς αντίχτυπους στη σταδιοδρομία της (είχε αποκλεισθεί από το Πανεπιστήμιο), προσβολές (κάθε άλλο παρά σπάνιες στη ζωή της).

Αυτή η στάση ήταν απόρροια εσωτερικής ανάγκης, που είχε δύο ρίζες: ειλικρίνεια και συνέπεια απέναντι στον εαυτό της· εξυπηρέτηση των άλλων. Γιατί η Σ. ντε Μ. αισθανόταν καθήκον της απέναντι στο κοινωνικό σύνολο να προωθεί τις σωστές ιδέες. Κι επειδή ήταν και μεγάλο μυαλό και μεγάλη καρδιά, την ορθότητα των ιδεών και των θέσεων που πρέπει να διέπουν τις διανθρώπινες σχέσεις έκρινε και με οξυδερκή λογικά επιχειρήματα και με το αίσθημα.

Έτσι η μεγάλη που έφυγε δεν παρέλειψε να λάβει θέση, καρπό προσωπικού προβληματισμού. Σ' όλα τα σημαντικά θέματα της ατομικής ζωής, σε όλα τα μεγάλα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα, παγκόσμια ή εθνικά (γαλλικά). Και πάντα κατέληγε με το μέρος των καταπιεσμένων, πάντα υπέρ της ελευθερίας του ανθρώπου, που ήξερε να υπερασπίζεται με το σπάνιο ταλέ-

ντο της γραφής της. Γιατί, όπως η ίδια αναγνώριζε, τα όπλα της ήταν κυρίως πνευματικά: ο λόγος, προπαντός ο γραπτός. Δεν δίστασε ωστόσο να κατέβει στο πεζοδρόμιο, σε κρίσιμες στιγμές (π.χ. θέμα Αλγερίας, Μάης 1968, τραγωδία Τσεχοσλοβακίας).

Ανάμεσα στα θέματα που ήταν αδύνατο να μην την προβληματίσουν συγκαταλέγεται και το θέμα της θέσης της γυναίκας (=Γ). Το συνηθισμένο τρόπο ζωής των κοριτσιών της εποχής της αισθανόταν η ίδια αφόρητα καταπιεστικό. Έτσι, όπως είπε, το θέμα άρχισε να μελετάει για να ξεκαθαρίσει τη δική της τοποθέτηση σ' αυτό. Η μελέτη προχωρούσε όμως διαρκώς περισσότερο σε έκταση και βάθος. Και κατέληξε στο βιβλίο-ορόσημο του σύγχρονου φεμινιστικού κινήματος: «Το δεύτερο φύλο», που δημοσιεύθηκε το 1949 και απετέλεσε, τότε, σκάνδαλο.

Το βιβλίο αυτό, (σε ελληνική μετάφραση Κ. Σιμόπουλου, έχει 717 σελίδες) δεν ήταν βέβαια, το πρώτο φεμινιστικό βιβλίο. Κάθε άλλο. Ιδίως για την εκμετάλλευση της Γ. στην εργασία, για τη μη αξιοποίηση των ικανοτήτων της σε όλους τους τομείς σε βάρος του κοινωνικού συνόλου, για τις αδικίες και διακρίσεις που ο νόμος καθιερώνει σε βάρος της, είχαν πολλά και αξιόλογα γραφεί.

Καμιά όμως προηγούμενη μελέτη δεν έχωσε τόσο βαθειά το νυστέρι και μάλιστα από τόσες πλευρές. Κανείς δεν είχε πει το περίφημο «η γυναίκα δεν γεννιέται, γίνεται». Δηλαδή, τα κοινωνικά στερεότυπα και όχι η βιολογική υπόσταση της Γ. δίνουν τα κύρια χαρακτηριστικά του «δεύτερου φύλου». Κανείς δεν είχε απομυθοποιήσει όσο αυτή τον πομπώδη τίτλο «της βασίλισσας του σπιτιού» και δεν είχε περιγράψει τόσο αληθινά και πειστικά τη μονότονη και εκνευριστική δουλειά του άχαρου και συνεχούς συγυρίσματος του σπιτιού. Κανείς δεν είχε αναλύσει με τόση ψυχολογική διείσδυση την περίφημη συμβουλή του Μπαλζάκ «να μεταχειρίζεσαι τη γυναίκα σα σκλάβο δίνοντάς της να νομίζει πως είναι βασίλισσα»· τη στέρηση της ελευθερίας της, «με αντάλλαγμα τους δόλιους θησαυρούς της θηλυκότητας».

Κανείς δεν είχε αναλύσει από τη γυναι-

κεία οπτική γωνία και χωρίς σεμνοτυφίες της σεξουαλική ζωή της γυναίκας, στερημένης το δικαίωμα της χαράς και γεννημένης για να χρησιμεύει μόνο σα σκεύος ηδονής και σαν υποχρεωτική γεννήτρα γνήσιων παιδιών του αφεντικού συζύγου της, πολυγαμικού όντος και μόνου δικαιούμενου στην ερωτική απόλαυση. Κανείς δεν είχε τολμήσει να θίξει τη μητρότητα αν όχι σαν μοναδικό, τουλάχιστο σαν κύριο σκοπό της ζωής της Γ και την απεμπόληση κάθε στόχου αξιοποίησης της δικής της προσωπικότητας σαν αναγκαίας, δήθεν, αυτοθυσίας. Και κανείς δεν είχε φωτίσει τόσο ζωηρά τις δυσμενέστατες συνέπειες αυτών των θέσεων για τη Γ., τον άντρα (=Α), το παιδί, το κοινωνικό σύνολο. Κανείς δεν είχε αναλύσει σε τόσο βάθος την ανταγωνιστική στάση επικράτησης, την αντιπαλότητα που διέπει τις σχέσεις των ζευγαριών. Κανείς δεν είχε φωτίσει τόσο καθαρά το ότι η μάνα, η σύζυγος, η ερωμένη είναι «δεσμοφύλακες του Α).

Αυτό είναι συνέπεια της δικής τους φυλάκισης και της ανάγκης τους να κρατούν δεμένο, αφού από αυτόν κρέμονται. Κανείς δεν είχε τόσο πειστικά φωτίσει «τη φθορά του Α. από την αδιάκοπη φροντίδα να φανεί αρσενικό, σπουδαίος, ανώτερος. Την εχθρότητα που αυτός νιώθει για τις γυναίκες, επειδή τις φοβάται». Από όλα

αυτά, γράφει η Σ. ντε Μ., ο Α θα ελευθερωνόταν αν άφηνε τις γυναίκες ελεύθερες, αν θεωρούσε φυσικό να είναι Α και Γ. ίσοι, όχι υποχρεωτικά κυρίαρχος και ανώτερος ο ίδιος. Ίσοι στην ερωτική-συντροφική ζωή, ίσοι στην εργασία, ίσοι στη δημόσια ζωή. Με δυο λόγια, ίσοι στο δικαίωμα ανάπτυξης της ανθρώπινης προσωπικότητας, χωρίς διάκριση φύλου.

Κι αυτά που διακήρυξε τα εφήρμοσε και τα απέδειξε με τη ζωή της. Ευτύχησε να ζήσει το μεγάλο έρωτα και τη βαθιά αγάπη χωρίς συμβατικότητα. Ο δεσμός της με τον Σαρτρ, παρόλο που και αυτός και αυτή δήλωσαν ότι ήταν πολυγαμικοί, ήταν ακατάλυτος. Μετά σύντομες συγκαιριακές και παρενθετικές ερωτικές σχέσεις με άλλα πρόσωπα, ξαναγύριζαν ο ένας στον άλλο πιο θερμοί, πιο πεπεισμένοι για την αναγκαιότητα του δεσμού τους. Ενός δεσμού που δεν προερχόταν από το αναγκαστικό ζέψιμο στον ίδιο ζυωό (σύ-ζυγοι δεν έγιναν ποτέ, όπως είναι γνωστό, ούτε καν ζούσαν στο ίδιο σπίτι), αλλά από βαθιά ικανοποίηση της επαφής τους, που στηριζόταν στην ειλικρίνεια και ήταν ευλογία για την άνθηση της προσωπικότητάς τους. Η ίδια η Σ. ντε Μ. είχε γράψει για την πρώτη συνάντησή της με τον Σαρτρ το 1929: «Μ' αυτόν θα μπορούσα να μοιραστώ τα πάντα... Ήξερα ότι ποτέ πια δεν θα έβγαινε από τη ζωή μου».

Η Σ. Ντε Μ., γνωστής αριστερής τοποθέ-

τησης, είχε πιστέψει ότι η απελευθέρωση της Γ. θα πραγματοποιείταν με την επικράτηση του κομμουνισμού ή σοσιαλισμού. Γι' αυτό στο τέλος του «Δεύτερου φύλου», έγγραφε ότι δεν είναι φεμινίστρια. Αργότερα όμως στη συνομιλία της με την Αλίκη Σβάρτσερ, στο *Nouvel Observateur* της 14ης Φεβρουαρίου 1972, έλεγε:

«Με τη λέξη φεμινίστρια εννοούσα τη Γ. που αγωνίζεται για καθαρά γυναικείες δικδικήσεις, ανεξάρτητα από την ταξική πάλη. Και σήμερα εμμένω στον ίδιο ορισμό: ονομάζω φεμινίστρια τη Γ. ή φεμινιστή τον Α. που αγωνίζεται για να αλλάξει τη θέση της Γ. σε συνδυασμό βέβαια με τον ταξικό αγώνα, έξω όμως, απ' αυτόν, χωρίς να εξαρτά απόλυτα την αλλαγή αυτή από τη συνολική κοινωνική αλλαγή. Και θα 'λεγα πως σήμερα είμαι φεμινίστρια μ' αυτή την έννοια. Γιατί συνειδητοποίησα πως χρειάζεται, μέχρι να φτάσουμε στο σοσιαλισμό που ονειρευόμαστε, να αγωνιστούμε για την ουσιαστική θέση της Γ. Παράλληλα κατάλαβα πως ακόμα και στα σοσιαλιστικά κράτη η ισότητα δεν έχει πραγματοποιηθεί. Πρέπει λοιπόν οι γυναίκες να πάρουν την τύχη τους στα χέρια τους. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο βρίσκομαι σήμερα σ' αυτή τη σχέση με το Κίνημα για τη Γυναίκα Απελευθέρωση».

Η αληθινή μεγαλωσύνη της και η βασική ειλικρίνειά της της επέτρεπε να αναγνωρίζει — και μάλιστα δημόσια — τα λάθη της, με το ίδιο θάρρος που πρόβαλλε κι εφαρμόζε θέσεις που η κοινωνία επέκρινε.

Έτσι όχι μόνο αναγνώρισε το λάθος της σχετικά με την απελευθέρωση της Γ. την οποία στην αρχή περίμενε, όπως είπε, από την επικράτηση του κομμουνισμού, αλλά διακήρυξε ακόμα την αναγκαιότητα του φεμινισμού, και δεν εδίστασε να τεθεί επικεφαλής του γαλλικού «Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γ.» φεμινιστικού υπερκομματικού σωματείου, ακριβώς αντίστοιχο του δικού μας «Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γ.», του οποίου ήταν Πρόεδρος από την ίδρυσή του μέχρι του θανάτου της.

Την ίδια αναγνώριση σφάλματος δεν εδίστασε να δηλώσει σχετικά με τη Συμφωνία του Μονάχου (που είχε γίνει λίγο πριν ξεσπάσει ο β΄ παγκόσμιος πόλεμος), για την οποία, ως ειρηνόφιλη, είχε τότε εσφαλμένα πανηγυρίσει. Και πολύ αργότερα δεν εδίστασε να εκφράσει τις διαφωνίες

της με το Κομμουνιστικό Κόμμα.

Κι όταν γινόταν στη Γαλλία ο αγώνας για τη νομιμοποίηση των αμβλώσεων, με σκοπό να αφήσουμε τη Γ. να παίρνει ελεύθερα τη σοβαρή απόφαση αν και πότε θα γίνει μητέρα, δεν δίστασε να τεθεί επικεφαλής του αγώνα και να υπογράψει τη δήλωση ότι και η ίδια είχε κάμει άμβλωση, πράγμα που της εξασφάλισε, πριν 10 χρόνια περίπου, ύβρεις βαριές από τους συντηρητικούς γαλλικούς κύκλους.

Ο θάνατός της απέδειξε ότι η αναγνώριση σήμερα είναι γενική. Όλες οι κομματικές παρατάξεις της Γαλλίας εκφράζουν, με την ευκαιρία του θανάτου της, το σεβασμό τους στη μεγάλη συγγραφέα, στην αγωνίστρια, στον άνθρωπο. Και οι γυναίκες οργανώσεις της χώρας της με συγκίνηση δήλωσαν: «Αισθανόμαστε όλες ορφανές».

Ας μου επιτραπεί να εκφράσω το βαθύτατο σεβασμό και θαυμασμό που αισθανόμαστε και οι Ελληνίδες, ιδίως οι μαχόμενες φεμινίστριες, για τη Γυναίκα, που με την καθιέρωσή της στις υψηλότερες βαθ-

μίδες του λογοτεχνικού-φιλοσοφικού κόσμου της εποχής μας, το φεμινιστικό έργο της και το υπόδειγμα της ζωής της ενίκησε αυτό που εθεωρείτο «μοίρα» της Γ. Κι αν δεν έπεισε όλους γι' αυτή και μ' αυτή τη νίκη της — κυρίως εκείνους που δεν έκαμαν τον κόπο να διαβάσουν το βαθυστόχαστο έργο της «Το δεύτερο φύλο» — ωστόσο δεν άφησε κανέναν απροβληματίστο για το αν πράγματι είναι «μοίρα» της Γ. να εξακολουθεί να είναι δεύτερης κατηγορίας άνθρωπος. Και δεν συντέλεσε λίγο στην οργάνωση, παγκόσμια και σε εθνική κλίμακα, της κοπιώδους προσπάθειας για την απελευθέρωση της Γ. Για να γίνουν δικαιότερες, αληθινότερες, ουσιαστικότερες, ευτυχέστερες οι σχέσεις των δύο φύλων. Γιατί, όπως η ίδια γράφει στην ακροτελεύτια παράγραφο του «Δεύτερου φύλου», «Για να εξασφαλισθεί η υπέρτατη νίκη, η βασιλεία της ελευθερίας, είναι κοντά στα άλλα αναγκαίο να αισθανθούν άντρες και γυναίκες την αδελφосύνη τους, πέρα από τις φυσικές τους διαφοροποιήσεις».